

Література:

1. Біоетика // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. – Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. – 742 с. – 1000 екз. – ББК 87я2. – ISBN 966-531-128-X.

2. Основи біоетики і біобезпеки : [посібник] / С. Н. Вадзюк, Н. М. Волкова. – Тернопіль : ТДМУ : Укрмедкнига, 2019. – 128 с. – ISBN 966-673-343-9.

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ: СПІВРОБІТНИЦТВО ЗАРАДІ ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Строменко Є. С.

*студентка магістратури II юридичного факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

В умовах сучасного світоустрою, з актуальними викликами та загрозами, жодна держава не спроможна забезпечити власну безпеку виключно своїми зусиллями, не спираючись на допомогу з боку міжнародної спільноти й колективних структур безпеки. Це зумовлює необхідність формування та розвитку міжнародних зв'язків, реформування існуючих безпекових організацій, адже зростання масштабів міжнародного тероризму, кібератак, організованої злочинності засвідчують їх низьку ефективність.

Способи ефективного забезпечення та підтримки міжнародного миру й безпеки безпосередньо залежать від особливостей безпекового середовища. Наявні виклики та загрози, актуальні в умовах сьогодення визначають формат і напрямки міжнародного безпекового співробітництва. Концептуально різні підходи до безпеки, що формуються сучасним безпековим доквіллям, впливають на цілі та засоби діяльності безпекових організацій [2, с. 109].

На сьогодні у Європейському просторі безпека значною мірою залежить від ефективної діяльності трьох ключових інституцій – НАТО, ОБСЄ та ЄС та їх належної взаємодії. У цій «тріаді безпеки» Північно-атлантичний альянс вже значний час залишається найбільш впливовим і ефективним компонентом, здатним швидко та адекватно реагувати на сучасні виклики і загрози.

Організація Північноатлантичного Договору (НАТО) – це військово-політичний союз, створений у 1949 р. для захисту свободи та безпеки учасників політичними та військовими засобами. НАТО просуває демократичні цінності і заохочує консультації та співпрацю з питань оборони та безпеки з метою розбудови довіри та, у віддаленій перспективі, попередження конфліктів [6, с. 3].

НАТО займається підготовкою країн до членства та інтегрує їх до структур Альянсу після вступу. Демократичне керівництво сферою безпеки в НАТО зробили одним з головних завдань при розширенні (NATO 2010, Strategic Concept for the Defence and Security of the members of the North Atlantic Treaty Organisation) [5, с. 3]. Розроблено ряд програм для підвищення дієвості та підзвітності оборонних інституцій. Реформування сфери безпеки також стосуються такі програми, як Partnership Action Plan on Defence Institution Building (PAP-DIB) та програми боротьби з тероризмом, що також включаються у миротворчу діяльність НАТО. НАТО приділяє все більше уваги реформуванню сил безпеки у таких країнах, як Україна. Всі ці заходи виглядають обнадійливо. Проте, існує думка, що НАТО потрібен більш жорсткий і комплексний підхід до реформування сфери безпеки під час і після конфліктів, щоб забезпечити стабілізацію та реконструкцію.

В останні роки спостерігається збільшення ваги Європейського Союзу як самостійного гравця в сучасній системі забезпечення загальноєвропейської безпеки. Цьому посприяло набрання чинності у 2009 році Лісбонської угоди [7, с. 10], якою було внесено докорінні зміни на рівні безпекових структур ЄС та яка стала значним кроком до набуття Євросоюзом юридичного статусу суб'єкта міжнародних відносин. Вона передбачає, що ЄС може представляти інтереси держав-членів на світовій арені та зобов'язує їх демонструвати солідарність у зовнішній політиці. Імплементация Лісбонської угоди суттєво ризикорилася інституціоналізацію ЄС та посприяла формуванню Спільної зовнішньої та безпекової політики (СЗБП) та її невід'ємної складової – Європейської політики безпеки та оборони (ЄПБО), наповнених реальним змістом, а не формалізованих [1, с. 2].

Європейський Союз здійснює заходи з реформування сфери безпеки на трьох взаємопов'язаних рівнях: рівні громад, рівні країн-учасниць і спільно з міжнародними організаціями. На рівні громад ці заходи здійснює переважно Рада ЄС та Європейська Комісія (Єврокомісія). Заходи Єврокомісії виключно цивільні, тоді як Рада ЄС здійснює цивільні, військові та змішані заходи. На рівні країн-учасниць країни ЄС впливають на проблематику та політику ЄС з реформування сфери безпеки і самостійно здійснюють заходи в третій країнах.

ЄС як організація бере активну участь у заходах реформування сфери безпеки, які розробляють міжнародні організації. Крім того, країни-учасниці в силу свого членства і за власною ініціативою беруть участь у численних ініціативах з реформування сфери безпеки, що здійснюються спільно з міжнародними організаціями. Як наслідок, багато проєктів, заходів та спільних дій з реформування сфери безпеки, в яких бере участь, фінансує або організує ЄС або задіяні країни-члени ЄС, перетинаються.

ЄС та НАТО розвивають схожі проєкти: ЄС – Європейські сили швидкого реагування та «бойові групи», НАТО – багатонаціональні оперативно-тактичні угруповання та сили оперативного реагування. В результаті відносини між двома організаціями, на думку багатьох європейських дослідників, являють собою «конкуруюче партнерство». На сьогодні ЄС не може провести великомасштабну воєнну операцію без опори на структурні можливості НАТО, хоча і вживає активні зусилля, щоб змінити ситуацію та з низки функцій замінити НАТО у сфері забезпечення європейської безпеки [1, с. 3].

Організація з безпеки та співробітництва у Європі (ОБСЄ) – міждержавна організація, що об'єднує 57 країн-учасниць. Це форум для політичного діалогу з широкого кола питань безпеки та платформа спільних дій для покращення життя людей і громад. Її підхід до безпеки охоплює військово-політичний, економічний, екологічний і гуманітарний виміри. ОБСЄ ставить собі у завдання допомогу у подоланні розбіжностей та побудову довіри між державами-членами шляхом співпраці з попередження конфліктів, врегулювання криз і відновлення після конфліктів. ОБСЄ контролює озброєння, тероризм, енергетичну безпеку, торгівлю людьми, демократизацію, свободу ЗМІ та питання національних меншин [6, с. 2].

На сьогодні ОБСЄ працює над реформуванням сфери безпеки. Кодекс поведінки ОБСЄ стосовно військово-політичних аспектів безпеки, який був новаторським документом свого часу, визначив орієнтири доброго урядування сектором безпеки [3, с. 1]. Розширення участі та цікавості ОБСЄ до реформування сфери безпеки зрештою призвело до публікації ОБСЄ Настанов з керівництва та реформування сфери безпеки для персоналу ОБСЄ [4, с. 1].

Кодекс поведінки ОБСЄ щодо військово-політичних аспектів безпеки, що був схвалений у 1994 році як обов'язковий до виконання політичний документ, залишається основною декларацією ОБСЄ з реформування сфери безпеки. Кодекс закликає до демократичного контролю не лише за військовими, а й за іншими силами безпеки, в т.ч. воєнізованими формуваннями, поліцією та службами розвідки. Отже,

демократичний контроль за сферою безпеки вважається важливим елементом стабільності та безпеки [4, с. 4].

Не зважаючи на всі зусилля та унікальну позицію на початку свого існування, на відміну від НАТО і ЄС, ОБСЄ так і не змогла реалізувати свій потенціал та затвердитися як серйозний гравець на європейському безпековому полі. Слід констатувати, що вплив цієї організації в нинішніх умовах продовжує поступово згубуватися: наразі він обмежується здебільшого питаннями функціонування демократичних інститутів та допомогою у врегулюванні кризових ситуацій на територіях її країн-членів, що у свою чергу зводиться до спостереження та інформаційної підтримки, не маючи жодних засобів впливу чи примусу, організація може лише закликати держави до виконання певних зобов'язань і її дії мають лише рекомендаційний характер.

Протягом останніх років ОБСЄ перебуває у постійній кризі через неможливість досягти консенсусу при вирішенні актуальних проблем в сфері європейської безпеки. Такий формат роботи цієї організації не може влаштувати, передусім, країни, які не є членами військових альянсів або блоків і не мають надійних механізмів захисту своєї національної безпеки.

На сьогодні напрямки реформування та вдосконалення європейської безпеки перебувають на етапі визначення, але можна вважати, що найближчим часом існуюча ситуація не зміниться і домінуючим «центром тяжіння» будуть залишатися НАТО та ЄС.

ОБСЄ потребує реформування та модернізації для підвищення її ефективності в реагуванні на виклики та загрози сьогодення. Існуючий формат роботи цієї організації є неефективним і не влаштовує значну кількість країн-членів, передусім, тих, що не входять до військових альянсів або блоків.

Література:

1. Кононенко К., Резнікова О. Сучасна архітектура загальноєвропейської безпеки: тенденції, виклики та перспективи. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/360/>.

2. Параховський Б.О., Яворська Г. М. Роль ОБСЄ у формуванні європейського середовища безпеки. Стратегічні пріоритети: наук.-аналіт. щокв. зб./ голов. ред. А. В. Єрмолаєв; Нац. ін-т стратег. дослідж. К. : НІСД, 2013. № 3 (28). С. 109–114.

3. Code of Conduct on Politico-Military Aspects of Security, 3 December 1994. URL: <https://www.osce.org/fsc/41355>.

4. Security Sector Governance and Reform: Guidelines for OSCE Staff, 1 April 2016. URL: <https://www.osce.org/secretariat/231176>.

5. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization Adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Lisbon 19-20 November 2010. URL: https://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120214strategic-concept-2010-eng.pdf.

6. The Geneva Centre for Security Sector Governance (DCAF). URL: <https://securitysectorintegrity.com>.

7. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:12007L/TXT>.